

[https://doi.org/10.18485/unislav.2017.ch1378.6:\[811.161.1+821.161.1\(497.11\)\]1877/2017](https://doi.org/10.18485/unislav.2017.ch1378.6:[811.161.1+821.161.1(497.11)]1877/2017)
371.3::811.161.1(497.11)1877/2017"

КСЕНИЈА КОНЧАРЕВИЋ*
Филолошки факултет Универзитета у Београду
Београд, Србија

ЈУБИЛЕЈ НАШЕ ПРВЕ КАТЕДРЕ ЗА ПРОУЧАВАЊЕ СТРАНЕ ФИЛОЛОГИЈЕ: СТО ЧЕТРДЕСЕТ ГОДИНА БЕОГРАДСКЕ СЛАВИСТИКЕ

Једна од најеминентнијих српских књижевница, чије је име занавек убројано међу врхотворитеље нашег језичког и стилског израза и националне културе, Исидора Секулић, забележила је једном приликом да „пред руском књижевношћу најчешће горе свеће студентских и ђачких очију”. Већ сто четрдесет година на Филолошком факултету у Београду жеравичном љубављу горе свеће знатичељних очију које жуде да растаје тајне недогледног наслеђа словенских бесмртника; сто четрдесет година разлива се блистава светлост прегалаштва оних који су све своје умне снаге посветили проучавању дела највећих неимара словенске културе.

Приступним предавањем Платона Кулаковског у Капетан-Мишином здању 10. новембра 1878. године, коме је претходила одлука о оснивању Катедре за руски језик при Историјско-филолошком факултету од 15. октобра 1977., означен је почетак делатности најстарије катедре за проучавање неке стране књижевности, језика и културе на Великој школи у Београду. „Господо! Најпотпунији и највернији израз једног народа састоји се у његовом језику. Знати језик, знати изворно књижевност једног народа значи знати душу и мисао народа... У речи се састоји сва прошлост народна, богатство и сила његова, стремљења и идеали”¹ – овако ће познати московски филолог, први професор тек основане Катедре, образложити смисао и циљ своје мисије у Србији, као и свих будућих прегнућа на пољу словенске и стране филологије. Отварање ове катедре пружиће снажан подстрек увођењу студија страних језика, књижевности и култура у српско високо школство; стога је и њен јубилеј догађај од првостепене важности за нашу националну културу.

*kkoncar@mts.rs

¹ М. Бабовић, *Приспуйно предавање Платона Кулаковског (Поводом стогодишњице оснивања Катедре за руски јези и књижевност на Великој школи у Београду)*. – Зборник Матице српске за славистику, Нови Сад, 1978, 13, стр. 199.

Први подстицаји

Настава руског језика у Србији почела се изводити још средином прошлога столећа, тачније од 1849, а у Црној Гори од 1869.² Тиме су се наше земље сврстале у ред држава са најдужом традицијом изучавања руског у својству страног језика. Подсетићемо да се руски језик као наставни предмет изван граница његове исконске територије најпре уводи у Румунији: 1828. почиње се предавати у Гимназији Св. Василија Великог у Јашију, 1831. у Школи Св. Саве у Букурешту, а 1835. и у Михајловској академији у Јашију; следи Бугарска, где се овај језик уводи у школску наставу 40-тих година, и то најпре у граду Копривштици, заслугом истакнутог делатника бугарског националног препорода Најдена Герова, да би после руско-турског рата и ослобођења Бугарске (1877–78) на иницијативу М. Дринова, дугогодишњег професора Харковског универзитета, руски језик постао обавезан предмет у свим бугарским школама. У осталим земљама словенског ареала постојала је велика заинтересованост за отпочињање наставе руског језика, мотивисана културним и национално-ослободилачким тежњама, али су ова настојања реализована знатно касније него у Србији и Црној Гори. Тако, у Словачкој позитивну улогу у популаризацији руског језика одиграо је покрет Људевита Штура. На словачки се преводе дела Пушкина, Љермонтова, Тургењева, Толстоја, словачки интелектуалци овладавају руским језиком, али се као наставни предмет он уводи тек 1918. године, и то у гимназије, економске и педагошке школе. Исте године уводи се настава руског језика и у чешке школе, с тим што ваља напоменути да је традиција русистичких студија у чешким високим школама отпочела у XIX веку (Карлов универзитет у Прагу и Универзитет у Брну). У несловенским земљама руски језик и књижевност постају углавном предмет универзитетског проучавања: у Мађарској се предавања из руског језика и књижевности организују још од 1849, да би током друге половине прошлог столећа на водећим универзитетима развијених земаља (Париз, Беч, Берлин, Харвард, Чикаго) почела да се негује славистика и отварају катедре за руски језик.³

Свест о потреби систематског практичног и научног изучавања руског језика у Србији се јавља у првој половини XIX века. Већ је 1839. Попечитељство просвештенија предложило да се извештан број даровитих младића пошаље у главне градове европских држава и ради учења

² М. Радевић, *Почеци наставе руског језика у Србији*. – Настава и васпитање, Београд, 1971, 4, стр. 493–505; Д. Дамљановић, *Руски језик у Србији. Уџбеници до 1941. године*. Београд, 2000, стр. 56–61.

³ В. Г. Костомаров (ред.), *Русский язык в странах мира*. Москва, 1973.

језика и других наука, уз изричито помињање Москве и Петрограда. Две године касније, 9. јула 1841, попечитељ иностраних дела тражи да се три свршена ученика гимназије пошаљу у Русију „за изученије виши наука и рускога језика”. Између 1846. и 1864. у Русију су у три наврата слате групе богослова на школовање у тамошњим духовним академијама а послато је и неколико питомаца да уче војне школе и свршених гимназијалаца да студирају на универзитетима.⁴ У доба увођења руског језика у српско школство оваква пракса имала је, дакле, већ десетогодишњу традицију.

Почетак наставе руског језика у Срба везује се за београдску Богословију Св. Саве, у то доба највишу просветну установу Српске Цркве (основана је 1836.) са посебним местом и истакнутим статусом у тадашњем нашем васпитно-образовном систему, и за име Димитрија Рудинског, негдашњег професора Духовне семинарије у Кишињеву, који, поред предавања из црквенословенског језика, отпочиње и извођење наставе руског „у старијим двома школама практично и утолико, да би (ђаци) могли с ползом читати руске књиге по богословској струки”. Делатност Рудинског вероватно би била дужа, а његов утицај интензивнији, да није избио Кримски рат и да он није био принуђен да напусти Србију фебруара 1854. Па ипак, и за четири и по године свога педагошког рада – а остао је запамћен као наставник „солидне спреме, са тактом и смислом за опхођење са ученицима и добро припремљеним и тумаченим методским јединицама” – Рудински је оставио видног трага: најпре из разлога што се захваљујући њему први пут у једној средњој школи предаје руски језик и отада уводи као обавезан предмет, а друго због утицаја на своје тадашње ђаке, од којих ће неки наставити да се баве руским језиком као наставници и преводиоци.⁵ Након његовог одласка наставу ће преузети руски васпитаници Сава Сретеновић, Никола Новаковић, Алимпије Васиљевић и Никанор Зисић; Васиљевић и Зисић касније ће имати знатног удела у, данашњим језиком речено, креирању политике учења руског језика у Србији – први као иницијатор његовог увођења у српске гимназије и Лицеум (1859),⁶ а други као први наш универзитетски наставник руског језика, што ћемо видети из даљег излагања.

Основна знања из словенских језика ђаци београдског Лицеја добијали су у оквиру предмета Словенска филологија још од 1844. (један од професора тога предмета био је, од 1859., и Ђуро Даничић). Пош-

⁴ М. Радевић, *Први Руси професори у Београду*. – Историјски гласник, Београд, 1965, 1, стр. 85–87.

⁵ О делатности Д. Рудинског подробније в. у: М. Радевић, *Први Руси професори...*, стр. 88–93; Д. Дамљановић, *Руски језик у Србији...*, стр. 62–63.

⁶ Текст Зисићеве представке Попечитељству просвештенија од 20. маја 1859. објављен је у целини у: М. Радевић, *Почеци наставе...*, стр. 499.

то је овај предмет био веома широко конципиран, „један наставник то свакако није успевао да предаје исцрпније, да се дубље бави појединим словенским језицима”, пише Ђорђе Живановић. Даничић је, међутим, „свакако овај предмет шире схватао или је са слушаоцима радио и ван самих часова, упознајући своје слушаоце и са основама појединачних словенских језика. Мислимо ту, поред руског, на украјински, пољски, чешки и словачки. Не знамо како је он то радио, али деловање његових курсева видимо на ученицима. Најбољи од њих Стојан Новаковић врло рано почиње да преводи с украјинског и пољског. А ту су и имена каснијих познатијих преводаца са словенских језика, као што су били Мита Ракић, Сима Поповић, Владимир Николић-Илић, Милорад Шапчанин и низ других”.⁷ Од самог оснивања Велике школе, академске 1863/64. године, уводи се факултативни курс руског језика, који изводи већ поменути Алимпије Васиљевић (1832–1911), потоњи министар просвете, државни саветник и дипломатски представник Србије у Петрограду, иначе аутор за своје време значајних расправа из логике, психологије и философије.⁸ Још као професор Богословије Васиљевић ће се латити израде првог приручника из руског језика за Србе, замишљеног као преглед граматике са читанком и речником, а дело ће изаћи из штампе средином марта 1862. у 500 примерака под насловом *Учишелъ рускої језика*. То је била основна литература по којој су на курсу прва знања о руском језику стицали студенти Велике школе и обавезни уџбеник за ученике првог и другог разреда Богословије. Иначе, у молби министру просвете и црквених дела од 6. 11. 1863. да му као доценту буде дозвољено да држи курс руског језика, Васиљевић, наглашавајући да многи студенти желе да уче руски језик, наставља: „Корист је од тога очевидна. Наша младеж слабо зна који страни језик, а без тога не може добити потпуно образовање. С немачким и француском није лако савладати; а руски језик они могу научити код мене за један семестар и то научити потпуно (sic! – К. К.). А руски језик у данашње доба може заменити ма који европски језик; јер посредством њега може се човек познати како са пространом руском, тако и са немачком, француском а нарочито енглеском књижев-

⁷ Ђ. Живановић, *Што година славистике у Срба*. – Политика, Београд, 3. септембар 1977, бр. 22957, стр. 12.

⁸ О делатности. А. Васиљевића подробније в. у: М. Радевић, *О првом курсу руског језика при Великој школи у Београду*. – Историјски гласник, Београд, 1964, 2–3, стр. 149–156; Д. Дамљановић, *Руски језик у Србији...*, стр. 65–73, 77–78, 255–258; Д. Дамљановић, К. Кончаревић, *Најстарији уџбеник руског језика за српске православне богословије – историјски контекст и савремена перспектива валоризације* (Учитељ руског језика Алимпија Васиљевића из 1862. и 1871), [У:] Б. Шијаковић (уред.), *Српска теологија у двадесетом веку: Исстраживачки проблеми и резултати*, књ. 9, Београд, 2011, стр. 216–241.

ности”⁹ (овде је умесно напоменути да се од језика на Лицеју, одн. Великој школи, предавао немачки од 1833–1844. и од 1853–1863, а француски од 1839. и даље).¹⁰ Академијски савет на седници од 13.11.1863. решио је повољно Васиљевићеву молбу, истичући да „у жељи својој да види ово заведеније на путу све бољег напретка држи да би се заиста са цели и задатком овога највишег земаљског научног заведенија потпуно слагао када би се руски а тако исто и други словенски језици у њему предавали”.¹¹ Курс је почео са радом после 6. децембра 1863., а за његово похађање пријавило се од 178 студената, колико их је тада укупно било на Великој школи, чак 32 кандидата. Ово се да објаснити како тадашњом оријентацијом високошколске омладине ка научном, књижевном и културном усавршавању и особито ка учењу страних језика, подстицањем либералним струјањима у земљи, тако донекле и политичким приликама, јер се с повратком Обреновића у Србији почео јаче осећати руски утицај.¹² Пошто је курс опстао само годину дана, будући да је Васиљевић већ 1. јула 1864. кнежевом наредбом „по потреби службе” премештен за професора у пожаревачку гимназију, студенти 1875. покрећу иницијативу за поновно увођење наставе, свакако под утицајем ондашњих политичких и културних струјања међу омладином и њених славенофилских стремљења.¹³ „Скерлић пише да је Светозар Марковић све своје пријатеље и ученике нагонио да уче руски; у Београду, нарочито међу великошколцима, сматрало се за обавезно знање руског језика и никада се није читало толико руских књига. И Јован Жујовић такође помиње да је већина великошколаца читало руски. О њиховом интересовању сведочи и молба Раше Милошевића, коју је потписало 27 студената, и у којој се тражи од управе Велике школе учioniца за извођење наставе из руског језика”, бележи Милосав Бабовић.¹⁴ Ово ће се остварити доласком Платона Кулаковског, постављеног указом од 1. јула 1878. за контрактуралног професора.

Доба успона

Платон Андрејевич Кулаковски (1848–1913), филолог са дипломом Московског универзитета, по убеђењу ватрени славенофил, већ се увелико

⁹ Цит. према: М. Радевић, *О првом курсу...*, стр. 153.

¹⁰ К. Бранковић, *Развијак Велике школе*. – Гласник Српског ученог друштва, Београд, 1865, I (18), стр. 7.

¹¹ М. Радевић, *О првом курсу...*, стр. 153.

¹² *Исто*, стр. 154–156.

¹³ Р. Лалић, *Катедра за источне и западне словенске језике и књижевности*. – Сто година Филозофског факултета: Зборник, Београд, 1963, стр. 376.

¹⁴ М. Бабовић, *Сто година русистике у Србији*. – Политика, Београд, 22. октобар 1977, бр. 23006, стр. 16.

бавио словенском књижевном проблематиком, па је и боравак у Београду искористио да уради више студија из српске и хрватске књижевности и културологије (*Лукијан Мушицки*, 1881; *Вук Караџић, његов рад и значај у српској књижевности*, 1882; *Празник слава код Срба*, 1883; *Илиризам, ис-тјраживање из историје хрватске књижевности у време прејорода*, 1894; *Почетак руске школе код Срба у XVIII веку*, 1903), као и да ширу српску културну јавност упозна са збивањима на руској књижевној сцени (*Писма о сувременој руској књижевности*, објављена у „Отаџбини” за 1880). Највећу пажњу, што је и разумљиво, Кулаковски ће у Београду поклањати раду на новооснованој Катедри за руски језик и књижевност; сама одлука о оснивању донета је октобра 1877, а московском слависти је пало у део да, како се сам изразио у приступном предавању („Кратки преглед историјског развића руског књижевног језика”) „положи почетак предавању руског језика у великој школи слободне Србије”, како би „плодови умнога живота и научнога рада родственог Србима руског народа” постали познати нашем народу. Његов плодносни рад, овенчан, између осталог, запаженим уџбеником *Руска читанка за Велику школу* (1879), трајаће свега четири године.¹⁵ Настојања тадашњег министра просвете Стојана Новаковића да на његово место доведе Валтазара Богишића и Ватрослава Јагића нису дала жељене резултате; лингвиста светског гласа Јан Бодуен де Куртене био је чак и изабран за професора руског језика, али се, уместо да пређе из Казања у Београд, одлучио за Јурјевски универзитет.¹⁶ Тако катедра остаје непопуњена све до 1895, када ни њу долази Радован Кошутећ у својству професора руског, пољског и чешког језика и књижевности. Тиме и Катедра надраста своје пређашње оквире и постаје средиште научног проучавања и неговања словенске (не само руске) филологије. Ово је било веома повољно и плодносно раздобље научног и педагошког изучавања руског језика: као наставни предмет он је већ увелико постојао у просветном систему Црне Горе (предавао се од 1869. на Богословско-учитељској школи и Дјевојачком институту на Цетињу, а касније и у Цетињској гимназији од самог њеног оснивања 1880), а доживео је експанзију и у Србији, увођењем крајем столећа у наставни план Ниже војне академије, Више женске школе и, од 1902. године, у гимназије.¹⁷

Долазак Радована Кошутећа на Велику школу представљао је преткретницу у историји не само београдске славистичке катедре, него и целокупне српске славистичке мисли. Реч је о научнику великог формата

¹⁵ О. П. А. Кулаковском подробније в. у: Р. Лалић, *Кашегра...*, стр. 376–380; М. Бабовић, *Приступно предавање...*, стр. 197–202.

¹⁶ Р. Лалић, *Кашегра...*, стр. 379–380; исп. и: Ђ. Живановић, *Покушај оснивања Кашедре за словенске језике и књижевности на Великој школи у Београду*. – *Анали Филолошког факултета*, Београд, 1970, X, стр. 115–162.

¹⁷ М. Радевић, *Почеци настава...*, стр. 493–505.

који „не само да је ударио темеље научном проучавању руског језика у српскохрватској средини него је од самог почетка уздигао нашу русистику у сам врх ондашње славистичке науке о руском језику”.¹⁸

Рођен 20. фебруара 1866. у Руми, Кошутин се по завршетку гимназијског школовања уписује на Филозофски факултет Бечког универзитета, где три семестра изучава словенске језике и књижевности, да би студије наставио у Прагу, Кракову, Лавову, Петрограду и напосредње испите из словенске филологије положио у Бечу 1890. После тога опет одлази у Петроград, где проводи више од три године „изучавајући специјално руски језик и књижевност, као и културне прилике руске”. Године 1893. борави осам месеци у Паризу, где се посветио бављењу књижевном критиком. Првог јануара 1895. постављен је за „привременог учитеља руског, чешког и пољског језика и књижевности у Великој школи”, у рангу данашњег лекторског звања. Године 1900. је за издату *Грамаџику пољског језика* (1898) од Јагјелонског универзитета у Кракову добио почасни докторат, па га је Велика школа унапредила у звање доцента за источне и западне словенске језике и књижевности. Када је Велика школа проглашена за Универзитет, 1905. године, Кошутин је постављен за „сталног доцента”; за ванредног професора изабран је 1919, а за редовног 1922. Совјетска академија наука изабрала га је 1928. за дописног члана, а 1929. га је у своје редове примио и Словенски институт у Прагу (нажалост, као што код нас обично бива, одговарајућа признања он није добио ни од једне домаће сличне институције). Пензионисан је 1936, али је као хонорарни професор предавао на универзитету све до почетка другог светског рата. Преминуо је 9. априла 1949. у Опову.¹⁹

Кошутин је иза себе оставио више капиталних дела. У области полонистике то су, поред већ поменуте *Грамаџике пољског језика*, и *Пољски примери* (1901) са речником. На подручју русистике имамо у виду, најпре, *Грамаџику руског језика. I. Гласови. А. Ојштин део* (Књижевни изговор), која је изашла као публикација Руске академије наука у Петрограду; скраћена верзија овог дела изаћи ће, стицајем историјских околности, на основу сачуваног примерка неоствареног издања из 1914, тек

¹⁸ Р. Маројевић, *Радован Кошутин и развој југословенске лингвистичке русистике*. – Славистички зборник, Београд, 1986, I, стр. 31.

¹⁹ О делатности Р. Кошутина исп.: *Радован Кошутин и развој југословенске славистике*: Славистички зборник, Београд, 1986, I, 126 стр.; *Сто година полонистике у Србији*: Зборник радова са јубиларног научног скупа, Београд, 1996, 240 стр.; Р. Лалић, *О Кошутиневом методу учења руског језика код нас*. – Живи језици, Београд, 1966, 1-4, стр. 1-10; Н. Радошевић, *Радован Кошутин и нека савремена лингвистичка схваћања*. – Живи језици, Београд, 1966, 1-4, стр. 10-14; Б. Терзич, *Лингвистичке основи сопоставитељног метода професора Радована Кошутина*. – Русский язык за рубежом, Москва, 1972, 1, стр. 65-66 и др.

1969; друго, *Грамаџику руској језика. II. Облици* (Београд, 1914) и треће – тротомне *Примере књижевној језика руској*, који садрже *Текстове, Грамаџику и Речник* (Београд, 1910). У његовом научном опусу истакнуто место заузимају и студије из области науке о књижевности – *Криџика и књижевности* (1893), *Узроци прејорођају књижевне криџике* (1894), *О џонској метрици у новој српској поезији* (1941), а у српској култури остао је забележен и по волуминозном песничком делу. Кошутећево научно стваралаштво наилазило је на неподељено одобравање: о њему су високе оцене изрицали лингвисти светског гласа какви су академик Ф. Ј. Корш, А. Љ. Погодин, И. И. Замотин, Карел Кадлец, Милан Решетар, академик С. П. Обнорски, Антоан Меје, Стјепан Куљбакин, Јиржи Поливка, Роман Јакобсон, Н. Н. Дурново и многи други.²⁰ А о педагошком маниру професора Кошутећа драгоцено сведочанство оставио је наш истакнути полониста Ђорђе Живановић: „У моје време професор Кошутећ је половину двоструког часа употребљавао на предавање о грађи из језика, која је била на реду (...). Друга половина часа била је посвећена читању, тумачењу и превођењу текстова (...). Он је једва чекао да дође на час, уживао је увек на свакоме. И на испитима је био веома строг. Али је већ преко године сваког студента довољно упознао, да су испити били лаки. Свакога часа је стизао да са сваким студентом проговори нешто и да претресе неко питање. Чиме је ипак успевао да привлачи студенте? Свакако не својом претераном тачношћу и строгошћу. Било је нешто друго што је држало студенте на тим часовима. Била је то његова понесеност предметом који је предавао, ватра с којом је тумачио песнички текст при читању, онда прочитавање и уживање у свакој језичкој тананости, да би се све ваљано пренело на наш језик. У том му је највише помагало изванредно богато познавање предаваног језика, а још више раскошно владање нашим језиком, сваком његовом тананосту. Он је на часовима просто зрачио, а сам је уживао”.²¹ Кошутећ је, иначе, водио два курса, наизменично, из руског и пољског језика, при чему је сваки трајао по три семестра. Са студентима је радио сам, и тек последњих година учи првог светског рата добио је два асистента за руски језик, који су му помагали у извођењу вежбања. Касније, у међуратном раздобљу, Катедра за источне и западне словенске језике и књижевности добиће два нова сарадника – контрактуалног редовног професора др Александра Погодина, који је предавао руску књижевност, и др Отокара Колмана, лектора за чешки језик. Погодин је пре Првог светског рата био професор

²⁰ Б. Терзић, *Савременици о Кошутећу као русисти*. – Славистички зборник, Београд, 1986, I, стр. 21–30.

²¹ Ђ. Живановић, *Прекретне године Радована Кошутећа*. – Славистички зборник, Београд, 1986, I, стр. 17–18.

Варшавског универзитета, бавећи се изучавањем књижевности, културе и историје словенских народа (и источних, и западних, и јужних). У Југославији се обрео у емигрантском таласу после октобарског преврата, наставивши каријеру универзитетског професора, научног и јавног радника (овде је објавио и два већа рада: *Историју руске књижевности и Руско-српску библиографију*). Колман је предавао чешки језик од 1925. до 1940, а стигао је да се афирмише и као преводилац (његовом заслугом чешка читалачка публика упознала се са стваралаштвом Стевана Сремца, Светозара Ђоровића, Мирослава Крлеже, Стевана Јаковљевића, Бранимира Ђосића, Динка Шимуновића) и аутор више расправа и рецензија у еминентним домаћим („Јужнословенски филолог“, „Прилози за књижевност, језик, историју и фолклор“) и чешким часописима.²² Најзад, ваља поменути и Кошутећеве асистенте Петра Ђорђевића, Наталију Радошевић и Кирила Тарановског, који ће се доцније афирмисати у различитим областима словенске филологије – дијахронијским лингвистичким истраживањима (П. Ђорђевић), лингводидактици (Н. Радошевић) и науци о књижевности (К. Тарановски).

Катедра за источне и западне словенске језике и књижевности после Другог светског рата доживеће велике организационе и персоналне промене. У пролеће 1946. за ванредног професора Филозофског факултета, проректора Београдског универзитета и шефа Катедре постављен је Радован Лалић (1908–1972),²³ који почиње да спроводи у дело давнашњу идеју о постојању комплетне славистике у окриљу Београдског универзитета. Професор Кошутећ због старости и болести више није могао изводити наставу, тако да је решење пронађено у ангажовању нових сарадника:²⁴ руску књижевност преузима професор Лалић, пре рата хонорарни наставник, а затим лектор за чешки језик на Филозофском факултету у Скопљу; за доцента за чешку и словачку књижевност изабран је др Крешимир Георгијевић, предратни приватни доцент за чешку књижевност и наставник Гимназије у Новом Саду; др Кирил Тарановски, пре рата асистент волонтер код Кошутећа, унапређује се у звање доцента за руски језик. Године 1954. на Катедру доспева и дотадашњи професор Позоришне академије др Ђорђе Живановић, који добија звање ванредног професора за пољски језик и књижевност. Три године касније дотадашњи асистент др Стојан Суботин постаје доцент за пољску књижевност, а наредне године у исто звање, само за предмет Руска књижевност, бива унапређен др Милосав Бабовић, који је рад на Катедри отпочео 1950. Почетком педесетих ангажују

²² Р. Лалић, *Кашегра...*, стр. 390–391.

²³ О делатности: Р. Лалића в. подробније у: *Славистичка истраживања Радована Лалића*: Славистички зборник, Београд-Никшић, 1997, VII–VIII, 170 стр.

²⁴ Р. Лалић, *Кашегра...*, стр. 390–391.

се као асистенти потоњи еминентни слависти др Драгутин Мирковић, др Стојанка Поповић и Богдан Терзић. Велика се пажња поклањала и избору компетентних лектора, основних носилаца практичне наставе на Катедри: стога не треба да нас чуди што су нека велика имена наше славистичке науке и преводилаштва, попут Петра Митропана, Кирила Свинарског, Георгија Орлова, Босиљке Гавеле – да даље не набрајамо – свој радни век провела у лекторском звању. Током шездесетих и седамдесетих година наставило се са попуњавањем Катедре наставним кадром, и у том периоду на дужност ступају многи слависти који ће задобити висок реноме у домаћим и међународним оквирима – др Мила Стојнић, др Миљивоје Јовановић, др Вера Николић, др Миодраг Сибиновић, др Богољуб Станковић, др Стојадин Костић, др Зоран Божовић, др Александар Терзић, др Вера Митриновић, Мирослав Топић. Осамдесетих година ангажман на Групи за русистику (о другим групама в. у даљем излагању) отпочињу академик др Предраг Пипер, др Радмило Маројевић, др Милана Радић-Дугоњић, др Ксенија Кончаревић, др Корнелија Ичин, 90-их др Вучина Раичевић, др Биљана Марић, др Бобан Ђурић, др Снежана Јелесијевић, а у првој деценији овога века др Јелена Гинић, др Вера Белокапић-Шкунца, др Ирина Антанасијевић, др Ана Јаковљевић, др Ружица Радојчић – да поменемо најистакнутије наше наставнике.

Разграновање славистике

*Полонистика*²⁵. Стуб-носач послератне београдске полонистике био је проф. др Ђорђе Живановић (1908–1995). Године 1927. уписао се на Филозофски факултет у Београду на XIII групу предмета – историја југословенске књижевности, српскохрватски језик са старословенским, народна историја, француски и руски језик. Ван програма своје групе студирао је пољски језик и књижевност код Радована Кошутића и Петра Ђорђића. Године 1933. Живановић је изабран за асистента за историју југословенске књижевности код проф. Павла Поповића, који му је сугерисао тему за докторску тезу: *Срби и пољска књижевност (1800–1871)* и тиме га трајно усмерио ка пољско-српској књижевној компаратистици. Дисертација – први такав рад о пријему пољске књижевности код нас – одбрањена је 1939, а штампана почетком 1941.

²⁵ О развоју полонистике на Београдском универзитету детаљније в.: Г. Јовановић, *Почеци и развој полонистике на Београдском универзитету*. – Сто година полонистике у Србији. Београд, 1996, стр. 13–17; П. Буњак, *Српска научна књижевна полонистика (историјат и методолошка оријентација)*. – Изучавање словенских језика, књижевности и култура у инословенској средини. Београд, 1998, стр. 333–345; П. Буњак, *Kartki z dziejów polonistyki na Uniwersytecie Belgradzkim*. – *Przemyski Przegląd Kulturalny*, 2013, 1–2 (28–29), 18–23.

Од 1954. године Ђорђе Живановић био је најпре ванредни, а од 1959. редовни професор на групи за пољски језик и књижевност, до пензионисања 1978. Био је члан Одбора за проучавање књижевности САНУ и главни редактор пољско-српскохрватског речника САНУ. За научни допринос и заслуге у ширењу пољске културе одликован је, на предлог проф. Маријана Јакубјеца, докторатом *honoris causa* Вроцлавског универзитета, официрским крстом *Polonia Restituta*, медаљом „Заслужан за пољску културу” и Годишњом наградом Пољског центра УНЕСКА.

Године 1948. дипломирао је први полониста на Београдском универзитету – Стојан Суботин, који је већ 1949. изабран за асистента за пољски језик и књижевност. За асистента за пољски језик изабран је 1950. такође један од првих наших дипломираних полониста – Светозар Николић, касније угледни старословениста, који је 1954. прешао на Катедру за јужнословенске језике.

Професор Стојан Суботин (1921–1977) оставио је дубоког трага у животу београдске полонистике у првих четврт века. Докторску дисертацију *Романи Теодора Томаша Јежа (Зиџмунџа Милковској) о Јуџословенима* одбранио је 1957. Две године касније, 1959. изабран је за доцента за пољску књижевност, 1964. за ванредног и 1971. за редовног професора за исти предмет. Био је члан Одбора за критичка издања српских писаца САНУ (од 1967) и руководилац Одбора за израду пољско-српскохрватског и чешко-српскохрватског речника САНУ. Суботинова научна интересовања пружала су се како на пољске књижевне појаве саме по себи тако и на њихову рецепцију, и то најчешће код Срба и Хрвата заједно, будући да се за њега није постављало питање јединства српскохрватског културног простора. Осим за пољску, Суботин се интересовао и за украјинску књижевност, о којој је писао у више наврата. У том погледу најзначајнија му је синтеза *Украјинска књижевност* (у VII књизи загребачке серије *Povijest svjetske književnosti*, 1975).

Од 1961. до пензионисања 2002. на полонистици је радио Мирослав Топић (1937–2012), а од 1963. до 1997. др Вера Митриновић (рођ. 1932). Од 1973. најпре као хонорарни доцент, на полонистици је радила др Гордана Јовановић (рођ. 1940). Проф. др Гордана Јовановић, наш истакнути палеослависта, од 1978. године, кад је изабрана у звање доцента на Филолошком факултету у Београду (од 1987. као редовни професор) и све до одласка у пензију 2006, предавала је историју пољског језика и савремени пољски језик уводећи високе научне критеријуме у наставу. Студирала је руски и пољски језик и књижевност на Филолошком факултету у Београду. Докторирала је на Јагјелонском универзитету у Кракову 1969. године на основу расправе *Сшугије о језику „Јаничаревих усйомена”* (*Studia nad językiem „Pamiętników Janczara”*, Kraków 1972).

Др Вера Митриновић, која је дипломирала 1969. у Варшави, титулу магистра стекла је у Београду на основу расправе *Перцепција пољској фонетској и фонолошкој система у београдској студентској средини*, а докторску тезу *Пољски глагољски префикс PRZE- и његови српскохрватски еквиваленти ПРЕ- и ПРО- (конфронтативна студија)* одбранила је 1987. Од 1989. је доцент, а од 1993. ванредни професор Филолошког факултета у Београду. По пензионисању 1997. године, проф. Митриновић је са успехом наставила академску каријеру на Универзитету „Адам Мицкјевич“ у Познању. Поред бројних научних боравака у Пољској, Русији и др., проф. Митриновић је 1996. одржала и циклус веома запажених и посећених предавања на Сорбони.

Осамдесетих година примљени су асистенти: др Мирјана Костић-Голубичић за пољски језик (1981) и др Петар Буњак (1983) за пољску књижевност, који су у међувремену остварили запажену академску каријеру. Млађу генерацију сарадника чине др Предраг Обућина (од 2000. асистент-приправник, затим асистент за пољски језик), мр Бранислава Стојановић (од 2001. асистент-приправник, затим асистент за пољску књижевност) и Јелена Јовић (од 2006. сарадник у настави, потом асистент за пољски језик и књижевност).

*Бохемистика и словакистика*²⁶. Видели смо да се почетак развоја бохемистике и словакистике везује за деловање др Крешимира Георгијевића (1907–1975), који је 1946. постављен за доцента за чешку и словачку књижевност (иначе, Георгијевић је бохемистику задужио и првом граматиком чешког језика објављеном на српском језику, која је садржала његова универзитетска предавања из фонетике). После његовог одласка у пензију (1959), чешку и словачку књижевност предавао је проф. др Драгутин Мирковић (1921–1998), а чешки језик доц. др Стојанка Поповић (1922–1987), који су се бавили пре свега истраживањем језика чешке мањине у Југославији (нарочито у Славонији, Босни и Банату). Лекторске вежбе изводио је од 1970. Душан Квапил. Кадровско јачање бохемистике отпочиње почетком 80-их година доласком др Верице Копривице и наставља се 90-их и у првој деценији овога века, када наставну и научну активност развијају др Александра Корда-Петровић, др Јаромир Линда, др Катарина Митрићевић-Штепанек и др Снежана Поповић.

²⁶ Детаљније в. у: Д. Квапил, В. Копривица, А. Корда-Петровић, *Кашегра бохемистике на Одсеку за славистику Филолошког факултета у Београду – историјат и перспективе*. – Славистика, Београд, 2000, IV, стр. 251–255; Д. Соколовић, *Словакистика на Универзитету у Београду – језик и перспективе*. – Славистика, Београд, 2002, VI, стр. 251–255.

Академске 1952/53. године као лектор за словачки језик отпочиње са радом Михал Филип (1915–1989), оснивач југословенске словакистике у научном смислу. Од 1981. вежбе из словачког језика води Желмира Спасић, од 1988/89. као гостујући професори ангажују се двојица знаменитих словакиста – проф. др Михал Харпањ (књижевност) и проф. др Мирослав Дудок (језик), а од 1997/98. у својству контрактуалног лектора ангажована је Марта Гафрикова, и тиме се стварају услови за прерастање лектората у студијску групу. Од 1996. на Катедри је, најпре у својству асистента, а касније и у наставничком звању, др Зузана Чижикова, проф. др Михал Тир гостује у Београду од 1997., а од 2001. радни однос заснива, тада као асистент, садашњи доцент др Далибор Соколовић. Словачки језик и књижевност на београдској Катедри, као што видимо, и у наставном и у научном смислу развијали су се у плодној сарадњи са Катедром за словакистику Филозофског факултета у Новом Саду, с тим што се у Београду словачки изучава као страни, а у Новом Саду као матерњи језик.

*Украјинистика и белорусистика*²⁷. Украјински језик се на Београдском универзитету предаје од акад. 1991/2. године (први наставник био је проф. Богдан Терзић), а заслугом проф. др Људмиле Поповић (докторирала 1997.) и колега са Катедре за русинистику из Новог Сада (основане 1983), као и млађих наставника др Милене Ивановић и мр Тање Гаев, године 2002. формирана је засебна студијска група за украјински језик, књижевност и културу. Настава белоруског језика, коју изводи др Светлана Гољак (докторирала 2003. у Минску) отпочела је 2006., најпре на нивоу двосеместралног предмета, а од академске 2017/18. године отпочела је четворосеместрална настава белоруског језика и књижевности као изборног предмета.

Славистички домети

За минулих четрнаест деценија Катедра је доживљавала бурне преокрете и била сведок огромних осцилација у односу према језицима и културама словенских народа: тако, у раздобљу између 1918. и 1941. на њој је дипломирало свега шест стручњака за руски језик, а у последњих пет деценија њихов број се мери хиљадама; или: непосредно након ослобођења, 1946, студије славистике привукле су близу три стотине

²⁷ Попович, Л. *Становлення і перспективи розвитку українознавчих студій у Сербії*, – Матеріали I Міжнародної науково-практичної конференції "Освіта в українському зарубіжжі", Український світ. Київ, 2001, стр. 194–199; Lj. Popović, *Ukrajinstika u Srbiji: tradicija i perspektive*. – *Izučavanje slovenskih jezika, književnosti i kultura u inoslovenskoj sredini*, Beograd, 1998, str. 336–346.

младих људи, да би 1951, у жеку информбировске кампање, био уписан свега један студент.²⁸ Својим високим реномеом, створеним заслугом наших водећих слависта који су себе уткали у њену научну и наставну делатност, Катедра је оставила неизбрисив траг у нашој филологији и културној историји уопште, као што је немерљив и допринос генерација њихових ученика нашем школству, преводилаштву, новинарству.

Београдска славистичка школа дала је приметан допринос свим областима истраживања у оквиру словенске лингвистике и филологије. На Катедри је одбрањен већи број магистарских радова и докторских дисертација из лингвистичке, књижевне славистике, теорије превођења и методике наставе словенских језика.²⁹ Већи број бивших студената, магистраната и доктораната данас су професори универзитета у Новом Саду, Косовској Митровици, Нишу, Крагујевцу у иностранству; београдски слависти сарадници су угледних научних институција, преводиоци, просветни радници, библиотекари, новинари, литерарни ствараоци...

Десетине монографија, стотине и стотине научних и стручних студија и чланака, безбројни преводи и уџбеници словенских језика најлепши су и највреднији одсјај треперавог светлашца из ока некадашњих студената славистике у срцима ових садашњих и неких будућих. Пожељимо да се светлост прегалаштва славистичких посленика још дуго, дуго разлива, на добробит будућих нараштаја.

²⁸ Р. Лалић, *Кашегра...*, стр. 394.

²⁹ Б. Чудомировић, *Магистарски радови о словенским језицима и књижевностима одбрањени на Филолошком факултету у Београду у периоду од 1985. до 1994. године*. – Зборник Матице српске за славистику, Нови Сад, 1995, 48/49, стр. 203–214; Б. Чудомировић, *Докторске дисертације о словенским језицима и књижевностима одбрањене на Филолошком факултету у Београду у периоду од 1985. до 1994. године*. – Зборник Матице српске за славистику, Нови Сад, 1996, 50/51, стр. 261–266; А. Голубовић, *Библиографија магистарских радова о словенским језицима и књижевностима одбрањених на Филолошком факултету у Београду 1995. до 2004. године*. – Зборник Матице српске за славистику, Нови Сад, 2005, 68, стр. 277–289; А. Голубовић, *Библиографија докторских дисертација о словенским језицима и књижевностима одбрањених на Филолошком факултету у Београду 1995. до 2004. године*. – Зборник Матице српске за славистику, Нови Сад, 2005, 68, стр. 271–276; С. Петровић, *Библиографија магистарских радова и докторских дисертација о словенским језицима и књижевностима одбрањених на Филолошком факултету Универзитета у Београду од 2005. до 2014. године*. – Зборник Матице српске за славистику, Нови Сад, 2016, 89, стр. 251–284; С. Петровић, *Библиографија кандидатских дисертација по методике преподавања руског језика, заштитених на филолошком факултету Београдског универзитета*. – Русски језик как инославјански. Современное изучение руског језика и руског културе в инославјанском окружении. Белград, 2015, 7, стр. 253–258; С. Петровић, *Библиографија докторских дисертација по методике преподавања руског језика, заштитених на филолошком факултету Београдског универзитета до 2015 года*. – Русски језик как инославјански. Современное изучение руског језика и руског културе в инославјанском окружении. Белград, 2015, 7, стр. 249–252.